

Wstęp

Nowoczesna edukacja powinna być interpretowana nie tylko jako proces mający na celu nabywanie przez dzieci wiadomości i umiejętności, lecz przede wszystkim jako poszerzanie doświadczeń wychowanków – rolą nauczyciela jest stwarzanie im możliwości do odkrywania świata poprzez własną aktywność. Aby edukacja była jak najbardziej efektywna, a więc aby dziecko było aktywne na zajęciach, należy zaciekawiać je otaczającym środowiskiem. W coraz bardziej skomplikowanym świecie przyroda stanowi najbardziej dostępne źródło wiedzy, doświadczeń i przeżyć, dlatego kontakt z nią nauczyciel może wykorzystać do zaspokajania potrzeb poznawczych dziecka.

Istotą edukacji o otaczającej nas przyrodzie jest wykorzystanie naturalnej ciekawości dziecka, jego chęci odkrywania świata. Stosunek dziecka do otaczającego je świata, jaki ma ono teraz i będzie miało w przyszłości, zależy od tego, co wyniesie z edukacji przyrodniczej, organizowanej w różnorodny sposób w budynku przedszkola i poza nim, w trakcie wycieczek i spacerów, zajęć w ogrodzie. Wpojenie wychowankom miłości i szacunku do przyrody będzie w przyszłości owocowało wyższym poziomem świadomości i kultury ekologicznej społeczeństwa.

Warunkiem skutecznej edukacji ekologicznej jest również ścisła współpraca przedszkola ze środowiskiem rodzinnym. Rodzice powinni włączać się w działania przedszkola, co umożliwi kształtowanie takich wartości, jak odpowiedzialność za przyrodę w bliskim otoczeniu oraz gotowość działania na rzecz jej ochrony, kształtowania więzi emocjonalnych z przyrodą.

Edukacja ekologiczna dzieci w wieku przedszkolnym powinna być pierwszym etapem działań ukierunkowanych na tworzenie w społeczeństwie takiego systemu wartości, który skutkował będzie postawami proekologicznymi całego społeczeństwa. Istotne jest zatem podjęcie działań zmierzających do intensyfikacji tej dziedziny edukacji w pracy przedszkola. Jednym z koniecznych obszarów działań jest podjęcie badań zmierzających do ustalenia efektywności tego obszaru edukacji oraz wypracowanie takiego modelu pracy nauczycielskiej, który pomoże osiągać zamierzone cele. Służyć temu może również naturalne u dziecka w tym wieku zainteresowanie otaczającym je światem. W wieku przedszkolnym następuje intensywny rozwój podstawowych funkcji psychicznych człowieka. Małe dziecko posiada największy potencjał umysłowy do poznawania świata. Jest ogromnie podatne na oddziaływanie środowiska, zwłaszcza przyrodniczego.

Z drugiej strony – kontakt z otaczającą przyrodą może w dużym stopniu wspierać działania nauczyciela we wspomaganiu dziecka w jego rozwoju.

Dziecko w wieku przedszkolnym jest szczególnie podatne na oddziaływania wychowawcze, stąd też uznaje się ten wiek za szczególnie sprzyjający rozpoczęciu edukacji przyrodniczo-ekologicznej. Naturalna ciekawość i wrażliwość dzieci na otaczający je świat oraz ich aktywność poznawcza stanowią najlepszy punkt wyjścia do inicjowania działań pedagogicznych, których najważniejszym celem jest kształtowanie postaw proekologicznych wychowanków. Im wcześniej rozpocznie się proces edukacji, tym lepszych można oczekiwać efektów. Sposoby poznawania przez dziecko środowiska przyrodniczego i budowania obrazu świata są rozmaite, należy je dostrzec i wykorzystać.

Najważniejszym założeniem w organizowaniu skutecznej edukacji w tym obszarze jest postawienie akcentu na aktywność dziecka. Możliwości w tym względzie są niemalże nieograniczone – na drodze nie tylko różnego rodzaju zabaw: badawczych, dydaktycznych, tematycznych i innych, lecz również prac użytkowych w budynku przedszkola i w ogrodzie przedszkolnym. Celem zajęć jest nie tylko nabywanie przez dzieci wiedzy o przyrodzie, lecz również, a może przede wszystkim, kształtowanie wrażliwości dziecka wobec przyrody, nabywanie przez nie umiejętności poznawania otaczającego świata, umiejętności jego przekształcania (w pozytywnym kierunku), a nade wszystko wzbudzanie i rozwijanie dziecięcych zainteresowań światem przyrody i nabywanie szacunku wobec jej piękna, bogactwa i różnorodności. Istotne wydaje się również zwrócenie uwagi na szerokie możliwości organizowania zajęć z dziećmi poza budynkiem przedszkola, szczególnie w ogrodzie przedszkolnym, oraz w bliskich środowiskach, takich jak łąka, park, las, ogrody działkowe i inne. Te elementy i zjawiska przyrodnicze, które są dostępne bezpośredniemu poznaniu i doświadczeniu, dzieci powinny poznawać w naturalnym środowisku. Nie do przecenienia jest również możliwość kontaktu z przyrodą poprzez uprawy w ogrodzie przedszkolnym, a także prace w kąci przyrody zorganizowanym w każdej sali przedszkolnej. Istnieje więc wiele sposobności, aby dzieci mogły mieć możliwość nawiązania bliższego i trwalszego kontaktu z obiektami i zjawiskami przyrodniczymi. Należy również zwrócić uwagę na zapewnienie dzieciom możliwości nawiązania kontaktu emocjonalnego z przyrodą, co może pomóc w kształtowaniu postaw proekologicznych wychowanków.

W przedstawionych w książce propozycjach zajęć zostały uwzględnione powyżej wymienione aspekty, czyniąc podstawą skutecznej edukacji osobistą wielostronną aktywność dziecka, organizowanie zajęć w bezpośrednim kontakcie z przyrodą oraz nawiązywanie z nią więzów emocjonalnych.

W pierwszym rozdziale niniejszej książki przedstawiono terminologię z zakresu edukacji przyrodniczo-ekologicznej, zaprezentowane zostały również formy ochrony przyrody przyjęte w polskim i europejskim prawodawstwie.

Rozdział drugi poświęcony jest ukazaniu roli kontaktów z przyrodą we wzbogacaniu doświadczeń dziecka oraz podnoszeniu jakości edukacji przyrodniczo-ekologicznej na

szczeblu przedszkola. Zwrócono uwagę na możliwości wzbogacania doświadczeń dzieci w wieku przedszkolnym przez systematycznie organizowane kontakty z przyrodą. Zdobyte doświadczenia oraz doznania, wrażenia mogą być pomocne nie tylko w podnoszeniu skuteczności edukacji przyrodniczo-ekologicznej, ale także stanowić istotne narzędzie edukacji wspierającej dziecko.

Treścią rozdziału trzeciego są podstawy metodyczne edukacji przyrodniczo-ekologicznej dzieci w wieku przedszkolnym, a więc założenia i treści tej edukacji. Zawiera on wyjaśnienia najważniejszych pojęć, prezentację celów i zasad oraz omówienie metod, form i środków, które są zalecane w tym obszarze kształcenia i wychowania.

Treścią czwartego rozdziału jest analiza celów i treści edukacji przyrodniczo-ekologicznej dzieci w wieku przedszkolnym w świetle wybranych programów wychowania przedszkolnego. Analizom poddano programy, które zdobyły pierwsze nagrody bądź wyróżnienia w II edycji konkursu Ministerstwa Edukacji Narodowej „Najlepsze programy wychowania przedszkolnego”: „Zanim będę uczniem. Program wychowania przedszkolnego”, autorstwa Elżbiety Tokarskiej i Jolanty Kopały; „Dobry start przedszkolaka. Program wychowania przedszkolnego” Moniki Rościszewskiej-Woźniak; „Nasze przedszkole. Program edukacji przedszkolnej wspomagający rozwój aktywności dzieci” Małgorzaty Kwaśniewskiej i Wiesławy Żaby-Żabińskiej.

W rozdziale piątym znalazła miejsce interpretacja *Podstawa programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r.* (Dz. U. 24.02.2017, poz. 356) pod kątem możliwości intensyfikowania edukacji przyrodniczo-ekologicznej dzieci w wieku przedszkolnym w oparciu o ten dokument. Przedstawiono konkretne propozycje działań z obszaru edukacji przyrodniczo-ekologicznej, jakie może podejmować nauczyciel w celu wypełnienia zadań określonych w powyższym dokumencie. W rozdziale tym podano przykładowe sytuacje edukacyjne, których organizowanie służyć może nie tylko osiągnięciu celów edukacji przyrodniczo-ekologicznej, lecz również wspomaga inne obszary wychowania przedszkolnego, a nade wszystko sprzyja wszechstronnemu rozwojowi dziecka.

W rozdziale szóstym zamieszczono autorską koncepcję przedszkola ekologicznego: założenia pracy wychowawczo-dydaktycznej w tego typu placówce, program edukacji ekologicznej dla dzieci w wieku przedszkolnym oraz uwagi dotyczące organizacji przedszkola ekologicznego.

Książkę kończy spis bibliograficzny oraz aneksy z propozycją dodatkowej literatury i spisem organizacji działających na rzecz edukacji w kierunku zrównoważonego rozwoju, co może być pomocne pedagogom w ich codziennej pracy.

Pomimo licznych inicjatyw podejmowanych przez nauczycieli przedszkoli możliwości skutecznej edukacji w obszarze edukacji ekologicznej nie są w pełni wykorzystywane. Pomocą powinny służyć publikacje, które odpowiadają potrzebom praktyki pedagogicznej – pomagają nauczycielom w organizowaniu takiego modelu edu-

kacji przyrodniczej, w którym uwzględniony byłby nie tylko aspekt fenologiczny, lecz i ekologiczny. Takich książek w dalszym ciągu na naszym rynku wydawniczym jest niewiele.

Autorka ma nadzieję, że książka dostarczy nauczycielom przedszkoli oraz adeptom przygotowującym się do tego zawodu inspiracji do podejmowania poszukiwań w zakresie efektywnego wychowania i kształcenia obejmującego edukację przyrodniczo-ekologiczną dzieci w wieku przedszkolnym. Przedstawione poniżej propozycje mogą i powinny być wzbogacane przez działania wynikające z inwencji dzieci i nauczycieli.